

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота

магістра

Формування музичного сприймання учнів молодших класів на уроках
музичного мистецтва

Виконала: студентка II курсу, групи ММ1-М18з

Спеціальності 0.14 Середня освіта

(Музичне мистецтво)

Барицька Олена

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ

- 1.1. Музичне сприймання як вид активного музикування учнів молодших класів на уроках музичного мистецтва
- 1.2. Особливості музичного сприймання дітей молодшого шкільного віку
- 1.3. Обґрунтування критеріїв та діагностика рівня сформованості музичного сприймання молодших школярів

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

- 2.1. Педагогічні умови формування музичного сприймання молодших школярів на уроках музичного мистецтва
- 2.2. Прийоми та методи формування музичного сприймання молодших школярів на уроках музичного мистецтва (формувальний експеримент)
- 2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Уміння слухати і чути музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються в активній музичній діяльності, у цілеспрямованому аналізі музичних творів. У процес формування музичного сприймання включаються досвід безпосередніх переживань і роздумів учнів, який формується під впливом музичного мистецтва, а також художній досвід пов'язаний з виконанням. Це дає можливість розглядати сприймання як основу засвоєння школярами втіленого в музиці досвіду естетичних ставлень до дійсності. Тому головним завданням музичного виховання учнів є формування активного сприймання музичних творів. Таке завдання надає особливого значення вдосконаленню процесу естетичного виховання дітей та молоді в загальноосвітній школі. У зв'язку з цим зростає вагомість розробки питань використання мистецтва, зокрема музичного, яке в образно-звуковій формі відбиває та узагальнює досвід емоційного ставлення до життя.

Систематичної і цілеспрямованої роботи з формування і вдосконалення музичного сприймання потребує кожна людина, незалежно від її віку, смаків, інтересів. Особливо важливою вона є для школярів молодшого шкільного віку, найбільш сензитивного періоду розвитку музичних здібностей, коли закладаються основи духовності, свідомості, естетичних і моральних якостей особливості її загальної та художньої культури.

Основою пізнання дитиною музики є емоційні відчуття, через які здійснюється зв'язок з нею і безпосередній вплив на засвоєння музичного матеріалу. У розвитку музичного сприймання в молодших школярів необхідно враховувати насамперед притаманні їм психофізіологічні особливості. Молодший шкільний вік є одним із складних етапів у психічному розвитку дитини, що зумовлюється переходом до навчальної діяльності у школі. Тому дитячий світогляд, попередній досвід дошкільного віку, інтереси, мрії та

сподівання відтворюються, впливають на процес сприймання. Зміна способу життя дітей у зв'язку з переходом до навчання у школі, навантаження на їх пізнавальну сферу зумовлюють певні труднощі у сприйманні програмового матеріалу, його розумінні та запам'ятовуванні. У цьому віці дітям притаманні допитливість, відкритість для різних художньо-естетичних вражень, великий інтерес до того, що привертає їхню увагу. Особливу роль у навчально-виховному процесі початкової школи відіграють уроки музичного мистецтва. Адже музика володіє надзвичайно широким спектром засобів художньої виразності, які роблять більш доступним сприймання навколишньої дійсності молодшими школярами, так як музичні образи відображають реалії оточуючого світу, різноманітні явища та ілюстрації з природи, взаємовідносини між людьми тощо. Уміння слухати й чути музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються в активній музичній діяльності. У процес сприймання музики включається досвід безпосередніх переживань і роздумів учнів, який формується під впливом музичного мистецтва, а також художній досвід, пов'язаний з виконанням музики. Музична діяльність формує у дітей певний досвід, у якому зафіксуються певні ознаки отриманих слухових вражень. Під час сприймання музики здійснюється порівняння накопичених слухових вражень з тим, що звучить у певний момент. Необхідною умовою активізації процесу сприймання є забезпечення стійкого інтересу дітей до тієї музики, яка пропонується їх увазі.

Як предмет дослідження музичне мистецтво сприймання є складною і багатогранною проблемою, безпосередньо пов'язаною з багатьма гранями духовного життя людини. Потрапляючи у коло інтересів різних наук, дана проблема вивчається відповідно у різних аспектах. Вивченням психологічних особливостей розвитку особистості молодшого школяра займалися Л.Божович, Д. Ельконина, М.Забродський, Г.Костюк, В.Котирло, Н.Лейтеса, С.Максименко, П.Якобсон та ін. Питання специфіки музичного виховання дітей молодшого шкільного віку вивчали Е.Абдуліна, Л.Бондаренко,

І.Гадалова, О.Гумінська, Я.Кушка, Г.Ніколаї, О.Олексюк, С. Рудняєва, Е.Печерська, Н.Стефіна. Основоположне значення для вирішення питань музичного сприймання мають дослідження вчених Б.Асаф'єва, Н.Гродзенської, О.Костюка, Л.Мазель, Є.Назайкінського, С.Науменко, О.Ростовського, Б.Теплова, В.Шацької, Б.Яворського, О.Андрєєва, Ю.Борєва, І.Зазюна, М.Кагана. Значний вплив для розвідки проблеми сприймання музичного мистецтва мали дослідження психологів О.Леонтєєва, О.Костюка, Б.М. Теплова, Л.Готсдінера, Л.Вигодського, педагогів О.Апраксіної, Н.Ветлугіної, Н.Гродзенської, В.Шацької, О.Ростовського, музикознавців Б.Асаф'єва, В.Медушевського, Є.Незайкінського, що суттєво розширило коло наукових знань про природу музичного сприймання, а також механізми та шляхи його формування. Проблеми розвитку сприймання музики дітей молодшого шкільного віку досліджували А.Арісмеді, Г.Артоболевська, О.Запорожець, Н.Ветлугіна, М.Михайлова, С.Науменко, О.Радинова, К.Тарасова.

Глибокого вивчення вимагають проблеми закономірностей процесу формування навичок музичного сприймання у школярів молодшого шкільного віку. Таким чином, актуальність зазначеної проблеми обумовили вибір теми дослідження – **“Формування музичного сприймання учнів молодших класів на уроках музичного мистецтва”**, визначити його об'єкт, предмет, мету, завдання.

Об'єкт дослідження – є процес музично-естетичного виховання учнів початкової школи.

Предмет дослідження – прийоми та методи розвитку сприйняття музичного матеріалу у молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні, упорядкуванні прийомів та методів розвитку музичного сприйняття молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

- на основі аналізу психолого-педагогічної і спеціальної літератури уточнити сутність поняття “сприймання музики”, дати його педагогічну інтерпретацію в контексті вікових особливостей розвитку молодших школярів та визначити роль музичного сприймання у формуванні цілісного сприйняття світу дітьми;
- визначити теоретичні основи та сутність процесу формування у молодших школярів навичок сприймання музики, розглянути особливості сприймання музики молодшими школярами під час слухання;
- обґрунтувати критерії діагностики стану сформованості навичок сприймання музичного матеріалу учнями молодших класів, визначити рівні сформованості та здійснити їх характеристику;
- описати, упорядкувати прийоми та методи формування музичного сприймання молодших школярів на уроках музичного мистецтва;
- експериментально перевірити ефективність застосування упорядкованих прийомів та методів розвитку сприймання у молодших школярів у практиці музично-вихованої роботи з учнями.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали: державні документи про стратегію розвитку освіти в Україні; ключові методологічні положення з проблеми відродження української національної культури; психологічні дослідження розвитку особистості (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); дослідження з формування музичного сприймання (Б. Асаф'єв, В. Медушевський, Г. Падалка, Б. Яворський); наукові праці з теорії та методики музичного виховання (А. Болгарський, С. Горбенко, О. Дем'янчук, Л. Масол, О. Печерська, О. Ростовський, О. Рудницька).

Методи дослідження: теоретичні – аналіз філософсько-естетичної, психолого-педагогічної, музикознавчої, навчально-методичної літератури, узагальнення педагогічного досвіду; емпіричні – бесіда, спостереження, творчі завдання; констатувальний та формувальний експерименти; кількісна та якісна обробка експериментальних даних.

Практичне значення дослідження полягає у апробації аспекти новітніх та традиційних методик із формування сприйняття музики молодшими школярами . Визначено дидактично-виховний потенціал ряду творів з метою збагачення репертуару із слухання музики в школі. Розроблено методичні рекомендації щодо оптимізації процесу сприймання музики молодшими школярами, які можуть бути використані не лише у роботі початкової школи, але, за умови їх адаптації та корекції їх можна використовувати у практиці роботи основної школи. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані не тільки на уроках мистецтва та музичного мистецтва а й у позакласній та позашкільній роботі.

Організація дослідження.

На першому етапі було проаналізовано психолого-педагогічну, музично-педагогічну, філософську, мистецтвознавчу літературу з досліджуваної проблеми, на основі чого було визначено мету, завдання та програму дослідження.

Другий етап включав розробку методики дослідно-експериментальної роботи, опрацювання критеріїв досліджуваної проблеми, проведення констатувального експерименту.

На третьому етапі проводився формувальний експеримент, здійснювалася експериментальна перевірка методики формування музичного сприймання у молодших школярів, проводився контрольний зріз даних.

На четвертому етапі проводився аналіз, підведення результатів та підсумків експериментальної роботи; було висвітлено відповідні висновки щодо здійсненого дослідження.

Апробація результатів дослідження. Експериментальною базою дослідження стала Кам'янець-Подільсько загальноосвітня школа №15. Матеріали дослідження доповідалися та обговорювалися на звітних наукових конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (“Методи формування музичного сприймання у молодших школярів на уроках мистецтва”2019 рік).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку основної використаної літератури, додатків. Повний обсяг роботи – 105 сторінок, з них 88 сторінок основного тексту. У роботі використано, 8 таблиць. Список використаних джерел включає 121 назву.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення досліджуваної теми, розкрито шляхи формування музичного сприймання учнів молодших класів, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність прийомів та методів розвитку музичного сприймання школярів, визначено показники та рівні сформованості музичного сприймання учнів молодших класів.

Досягнення мети дослідження та вирішення усіх поставлених завдань дозволило зробити наступні висновки:

1. Вивчені науково-теоретичні, психолого-педагогічні, музикознавчі підходи до проблеми сприймання дозволили розглядати в дослідженні сприймання музики як різновид асоціативно-образного мислення, спрямований на усвідомлення змісту мистецьких явищ у процесі оперування думками і почуттями, пов'язаними з художніми образами та життєвим досвідом дитини.

2. Молодший шкільний вік найбільш сприятливий для формування навичок музичного сприймання, обумовлюється характерними для нього емоційністю, посиленням інтересом до нового, схильністю до ігрової діяльності. Сприймання музики молодшими школярами значною мірою залежить від сформованості у них навичок розрізнення емоційних настроїв. Враховуючи вікові особливості та можливості, у процесі формування емоційно-образного сприймання молодших школярів необхідно оптимально організовувати процес сприймання музичного матеріалу, використовувати різноманітні методи музично-естетичного навчання і виховання: емпіричні регулятивні, оцінювальні та інтерпретаційні. Сприймання музики як складний процес потребує збагачення і усвідомлення емоційного досвіду молодших школярів, формування навичок спостережливості, емоційності сприймання.

3. В магістерському дослідженні визначено, що ефективність формування музичного сприймання молодших школярів значно підвищиться

завдяки дотриманню таких педагогічних умов, як: інформаційне забезпечення сприймання; формування установки на сприймання музичного твору; забезпечення в взаємодії мистецтв у виховному процесі.

4. Встановлено, що педагогічне керівництво процесом формування навичок музичного сприймання забезпечує поетапність організації такої діяльності як слухання музики. Розвиток умінь сприйняття музичних творів відбувається поступово у процесі накопичення музично-слухового досвіду на основі вивчення творів високо-художніх, яскраво-образних, доступних за емоційно-образною змістовною сферою. Найбільш доцільним у процесі формування музичного сприймання молодших школярів є використання творів з яскраво вираженою національною ознакою, з програмною назвою, присвячених дітям, орієнтованих на вікові особливості їх музичного сприймання. Однією з провідних форм організації процесу сприймання музики є гра, яка активізує емоційну реакцію дітей на музику. Висвітлена в роботі методика слухання музики спрямована на забезпечення загального піднесення рівня сприймання школярів початкових класів.

5. У магістерському дослідженні визначені й обґрунтовані критерії та показники, за допомогою яких було здійснено діагностичні характеристики рівнів сформованості музичного сприймання молодших школярів. Було виділено такі критерії сформованості музичного сприймання молодших школярів: міра вираженості емоційної реакції молодших школярів та уважного сприймання ними музики, що звучить; широта диференціювання учнями елементів музичного твору; повнота сформованого образу музичного твору. Відповідно до критеріїв було визначено показники, що дозволяють виявити властивості досліджуваного явища. Показниками критерію широта диференціювання учнями елементів музичного твору стали: здатність до диференціації звучання; спроможність визначення характеру, настрою, темпу, динаміки музики, структури музичного твору, розпізнавання за видами та жанрами; знання назв і авторів музичних творів, засобів музичної виразності й музичних термінів, уміння зіставляти елементи музичної мови зі змістом

музики. Показниками критерію повнота сформованого образу музичного твору стали: розуміння ролі засобів музичної виразності у створенні художнього образу; наявність особистісного ставлення до сприйнятого. Було визначено три рівні сформованості музичного сприймання молодших школярів – низький, середній та відносно високий.

6. Ефективність запропонованих у магістерському дослідженні прийомів та методів розвитку музичного сприймання учнів молодших класів підтверджено результатами експериментального дослідження, які свідчать про суттєве зростання рівня сформованості навичок музичного сприймання учнів експериментальної групи, здатності до глибокого усвідомленого аналізу музичного матеріалу, диференціювання елементів музичного твору.

Виконана робота не вичерпує всіх аспектів проблеми формування навичок музичного сприймання учнів молодших класів. Зазначена проблема може розглядатись в умовах подальшого навчання школярів, розширення змісту слухання та кола навичок сприймання музики у віковому аспекті, їх використання як засобу педагогічного керівництва процесом слухання музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асаф'єв Б.В. Сущность и задачи художественного воспитания. РГАЛИ, 1947. 40 с.
2. Асаф'єв Б.В. Музыкальная форма как процесс: Кн. 1, 2. М.: Музгиз, 1963.
3. Алиев Ю.Б. Настольная книга учителя-музыканта/ М.: ВЛАДОС, 2000. 336 с.
4. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: учебное пособие для студентов №2119. М.: Просвещение, 1983. 224 с.
5. Балл Г. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Київ, 2003. 128 с.
6. Безбородова Л.А. Алиев Ю.Б. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учеб. Пособие для студентов муз. фак. Педвузов М.: Академия, 2002. 416 с.
7. Вендрова Н.А. Пусть музыка звучит!: Кн. для учителя. М.: Просвещение, 1990.
8. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Київ: Муз. Україна, 1089. 341 с.
9. Ветлугіна Н.О. Возрост и музыкальная восприимчивость// Восприятие музыки. Сб. статей / Под. ред. Максимова В.Н. М.: Музыка, 1980. С. 229-243.
10. Ветлугіна Н.А. Музыкальный букварь. М.: Музыка. 1989.
11. Виготський Л.С. Педагогическая психология / Под. ред. В.Давыдова М.: Педагогика, 1991. 480 с.
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
13. Горюнова Л.Г. Развитие ребенка как его жизнетворчество // Искусство в школе. – 1991. № 1. С. 15 – 21.
14. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку. Київ, 2009. 20 с.
15. Гумінська О.О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний

- посібник. Тернопіль, 2003. 230 с.
16. Дідич Г.С. Роль художньо-педагогічного аналізу в активізації сприймання музичних творів: Педагогіка. Республіканський науково-методичний збірник. Вип.20/Г.С. Дідич. К: Рад. Школа, 1981. С.67.
 17. Державний стандарт початкової загальної освіти / Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: довідково-методичне видання / Упоряд. М. Демчишин, О. Гайдамака. Харків: ТОРСПІГ ПЛЮС, 2006. С. 82 – 85.
 18. Дорошенко Т.В. Формування у молодших школярів навичок музичного сприймання: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. К.:1993. 19 с.
 19. Дзундза А. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс]. Бібліотечний вісник, 2013. № 6. С. 56.
 20. Естетичне виховання: довідник / В.І. Мазепа, А.В. Азархін, В.С. Горський та ін. К.: Політвидав України, 1988. 214 с.
 21. Загвязинський В.І. Педагогічна творчість учителя: Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія / укл. Н.В. Гузій. Київ: ІЗМН, 2000. 168 с.
 22. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: навчальний посібник. Київ, 1997. 302 с.
 23. Кабалевський Д.Б. Педагогические размышления: Избранные статьи и доклады. М.: Педагогика, 1986.
 24. Кабалевський Д.Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі. К.: Муз Україна, 1983.
 25. Кадцын Л.М. Музыкальное искусство и творчество слушателя. М.: Высш. школа, 1990.
 26. Коваль Л.Г. Виховання почуття прекрасного. Київ: Рад. школа, 1983. 120 с.
 27. Козир А.В. Методичні рекомендації з основ фахової майстерності. Київ: Логос, 2006. 135 с.
 28. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) / Педагогічна

- газета. 2002. №1.
- 29.Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1965. 117 с.
- 30.Костюк Г.С. Навчально–виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 605 с.
- 31.Коломиец Г.Г. Ценность музыки: философский аспект. / Галина Григорьевна Коломиец. Изд. 4–е. М.: Книжный дом “Либроком”, 2012. 532 с.
- 32.Крижанівська Т.І. Методика комплексного використання мистецтв у процесі розвитку художньої культури молодших школярів на уроках музики: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.02. К.: 1998. 17 с.
- 33.Критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти. 12-бальна система. Київ, 2000. 36 с.
- 34.Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів.: Ч.1. Вид. 2-ге доопрац. Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. 216 с.
- 35.Кушка Я.С. Збірник пісень для школярів: нотний додаток. Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. 123 с.
- 36.Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1965. 117 с.
- 37.Макаренко А.С. Книга для родителей / А.С. Макаренко. М.: Просвещение, 1988. С.149.
- 38.Максименко С.Д. В.О. Соловієнко Загальна психологія. Київ, 2000 Розділ 11.С. 107-112.
- 39.Максименко С.Д. Загальна психологія, Вінниця, Нова книга, 2004, С.702.
- 40.Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків, 2006. 255 с.
- 41.Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. / Шкільний світ. 2002. 2002. № 9.

42. Масол Л.М. Школа культури виховує людину, яка містить і прагне творити / Початкова школа. 2001. №4. С. 42-44.
43. Масол Л.М. Образ–слово-думка: полікультурний діалог в освітньому просторі / Мистецтво та освіта. 1999. №4. С. 38-45.
44. Медінцев В. Дитяча творчість і діалог на музичному занятті / Мистецтво та освіта. 1998. № 2.
45. Медушевский В.В. Музыка в семье искусств / Музыка в школе. № 1. С. 31-35.
46. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. М.: Музыка, 1976.
47. Музыка 5-8. Тематична атестація (програмові вимоги, завдання). Тернопіль: АСТОН, 2007. 52 с.
48. Методичні рекомендації з питань естетичного виховання школярів у світлі рішень XXVI з'їзду КПРС / За ред. Л.О. Хлебнікової. К.: 1983. С.54.55.
49. Музыка в школі. Вип. 3. К.: Муз. Україна, 1976. С5.
50. Музыка розвиває, виховує, оздоровлює: навч.-метод. посіб. / Світлана Нечай. Київ: Світич, 2012. 144с.
51. Музична педагогіка: навч. посіб./ О.М.Олексюк. К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. 248с.
52. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: Сб. ст. / Сост . А.Г. Костюк. К.: Муз. Україна, 1986.
53. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. Москва: Музыка, 1972.
54. Науменко С.І. Психологія музичності та її формування у молодших школярів. Навч. пос. Київ КДПУ, 1993.
55. Лобач О.О. Логіка уроків музики і співів на тему: «Музичний образ» (І півріччя 7-го класу / Наукові записки психолого-педагогічного факультету: Зб. наукових праць. Полтава, 1998. С.281-286.
56. Орієнтовне календарне планування змісту уроків за програмою

- інтегрованого курсу «Мистецтво» / Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. С.131-196.
57. Падалка Г.М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку / Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип.17 (12). Київ: НПУ, 2009.
58. Падалка Г. Учитель, музика, діти. Київ: Муз.Україна, 1982. 285 с.
59. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Київ: Освіта України, 2008. 278с.
60. Петрушин В.И. Музыкальное восприятие как средство изучения личности школьника / В.И. Петрушин / Вопр. психол. 1986. № 1. С. 157-164.
61. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2001, С.65-84.
62. Прокоф'єва Л.Б. Образне сприймання музики молодшими школярами як педагогічна проблема / Актуальні проблеми теорії музики та музичного виховання: Зб. наук. пр. К.: КДУКМ, 1997. 248 с.
63. Психология музыкальной деятельности / Под ред. Г. Цыпина. М.: АCADEMIA, 2003. 125 с.
64. Програми та поурочні методичні розробки для загальноосвітніх шкіл. Музика: 1-4 класи / укл. О.Я.Ростовський, Р.О.Марченко, Л.О.Хлебнікова, З.Т.Бервецький. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2000. 112 с.
65. Програми та поурочні методичні розробки для загальноосвітніх шкіл. Музика: 5-8 класи / укл. О.Я.Ростовський, Р.О.Марченко, Л.О.Хлебнікова, З.Т.Бервецький. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2000. 94 с.
66. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1997.
67. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти. Київ, 2001. С. 270-

274.

68. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початкових класах. Київ, 1997. 202 с.
69. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ: ІЗМН, 1998. 280 с.
70. Рудницька О.П. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / Заг. ред. О.В. Михайличенко, редактор Г.Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010, 2010. 255 с.
71. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельнікова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. Навч-мет. Пос. Київ 1998
72. Сеченов І.М. Физиология нервной системы. Москва, 1866. 238 с.
73. Скрипченко О.В. Загальна психологія. К.: Либідь, 2005. С. 464.
74. Субота В.М. Психологічні особливості емоційного сприймання музики молодшими школярами: Автореф. дис...канд. психолог. наук: 19.00.07. К.: 1992. 18 с.
75. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / Вибрані твори: В 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 283-658.
76. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / Вибрані твори: В 5-ти т. Т.2. – Київ, 1976.
77. Слухання музики в загальноосвітній школі: Метод. рекомендації / Укл. Н.М. Зелінська. К.: ІСДО, 1996.
78. Смирнов М.А. Эмоциональный мир музыки / М.А. Смирнов. М.: Музыка, 1990. 320 с.
79. Спутник учителя музыки: Кн. для учителя / Сост. Т.В. Чельшева. М.: Просвещение, 1993. 236 с.
80. Тарасов Г.С. Психология музыкальной потребности человека / Г.С. Тарасов / Психол. журнал. 1988. – № 5. С. 63-70
81. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х т. / Педагогика. Москва, 1985. Т.1. 256 с.
82. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов //

- Избранные труды: в 2 т. М.: Педагогика, 1985. Т. 1. С. 42-222.
83. Терентьева Н.А. Художественно-творческое развитие младших школьников на уроках музыки в процессе целостного восприятия различных видов искусства. Москва: Прометей МГПИ, 1990. 184 с.
84. Турська О.В. Виховання емоційної культури підлітків. Запоріжжя, 2000. 21 с.
85. Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Початкова школа. 2008. № 5. С. 16-17.
86. Тушева В. Творчі завдання на уроках музики / Початкова школа. 1997. №6. С. 30.
87. Трансформаційні процеси в сучасній українській культурі: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., 19–20 квітня 2007 р. / редкол.: М. М. Поплавський та ін. ; М-во культури і туризму України, КНУКіМ. Київ : КНУКіМ, 2007. 452 с.
88. Ухтомський О.О. Избранные труды. Ленинград: Наука, 1978. 252 с.
89. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. Київ: Радянська школа, 1983. Т. 1. 488 с.
90. Философский словарь / Под ред. М.М.Розенталя, П.Ф.Юдина. Москва: Политиздат, 1968. 432 с.
91. Философский словарь /Под ред. И.Т.Фролова. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Политиздат, 1991. 560 с.
92. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Г. Панов. Москва: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.
93. Філософський словник / За ред. В.І.Шинкарука. К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986. 768 с.
94. Фролкин В. Традиционные и новаторские черты современных зарубежных систем массового музыкального воспитания / Художественное воспитание подрастающего поколения: проблемы перспективы. Новосибирск, 1989. С. 59-75.
95. Халабузарь П., Попов В., Добровольская Н. Методика музыкального

- воспитания. Москва: Музыка, 1990. 173 с.
96. Хлебнікова Л.О. Виховання музикою / Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. ст. упор. К. Прищепи. Київ: Рад. шк., 1990. С. 155-168.
97. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності. Київ, 2005. 200 с.
98. Хохлов М.Ф. Розвиток музичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку. Харків, 1987. 84 с.
99. Цибуля Е.М. Особливості сприймання образності художньої творчості молодшими школярами / Культурно-просвітницька діяльність в сучасних умовах. К.: 1994. С. 137-139.
100. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти [Текст] / В.Ф. Черкасов. Київ: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.
101. Шацкая Н.В. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества / Н. Шацкая. Москва: Педагогика, 1975. 197 с.
102. Шеншин А.А. Принципы и методы общего музыкального образования / Музыка в школе. Москва, 1925. 236 с.
103. Шинкаренко А. І., Лупак Н. І. Розучування пісень з музично-ритмічними рухами / Початкова школа. 1989. № 3. С. 55.
104. Шип С. Аналіз музичної форми: від звуку до стилю. К., 1999.
105. Шип С. Детское музыкальное творчество в динамике становления личности / Проблемы музыкальной культуры: Сб. ст. Вып. 1. Киев: Муз.Украина, 1987. С.102-119.
106. Шип С.В. Музична форма від звуку до стилю: навч. Пос. Київ: Заповіт, 1998. 368.
107. Шип С.В. Як передати словами зміст музики? / Мистецтво та освіта. 2001. № 2. С.8-12.
108. Щербань П.М. Прикладна педагогіка / Навч.-метод. посіб. Київ: Вища шк., 2002. 215 с.
109. Щолокова О.П. Теорія і методика мистецької освіти / Зб. наукових

- праць. Київ : НПУ, 2000. 181 с.
110. Юсов Б. Взаимосвязь культурогенных факторов в формировании современного художественного мышления учителя образовательной области «Искусство» / Избранные труды по истории, теории и психологии художественного образования и полихудожественного воспитания детей. Москва: Компания «Спутник+», 2004. 253 с.
 111. Юсі́м Ю.Д. Короткий психологічний довідник. Тернопіль: Джура, 1998. 92 с.
 112. Юцевич Ю.Е. Словарь музыкальных терминов. 3-е изд., перераб., доп. Киев: Муз. Україна, 1988. 263с.
 113. Юцевич Ю.Є. Музыка в школі. Київ: «Музична Україна» 1981 р. 134 с
 114. Якимчук С.Н. Методика музичного виховання : [Навч. посіб. для студ. муз.-пед. ф-ів, вищ. та серед. навч. закладів мистецтв, вчителів музики навч. закл. різного типу] / [Наук. ред. С.Г.Карпенчук]; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. Рівне, 2003. 159 с.
 115. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної емоційної взаємодії / Навчально-методичний посібник по спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108с.
 116. Ясперс К. Духовная ситуация времени / Пер. с нем. М.: АН СССР, ИНИОН. Всесоюз. межведомств. центр наук о человеке при Президиуме АН СССР, 1990. 214 с.
 117. [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19>]. Закон України Про освіту
 118. [https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00896658_0.html#text].
 119. [<https://studfile.net/preview/381232>].
 120. [https://pidruchniki.com/1209061337347/psihologiya/uvaga_vidchutt_ua_spriymannya].
 121. <htt://ua.textreferat.com/referat-13368.html>